

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Pavli Laymann è Societate I: Theologiae Moralis
Compendiv[m] absolutissimum et in quinq[ue] libros
partitum**

Laymann, Paul

Moguntiae

Sect: 4. De temperantia & oppositis vitijs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40716

niarum profusio, si maiores expensas facias, quam ratio dicat. Secundum defectum aduersatur parsu-
facientia, cum quis præ animi angustia, cœpto ma-
gno operi, V. C. templo non pares sumptus exhibet
vtrumq; est veniale, per accidens mortale.

15 Patientia est virtus, quæ in rebus aduersis animi
mœrorem temperat, ei opponitur per excessum im-
patientia: Veniale, per accidens, ratione scandali
mortale. Per defectum opponitur durities, si ob ani-
mi stuporem, nec propriis nec alienis malis moue-
ris, est per se veniale.

16 Perseuerantia est virtus, per quam non obstans
temporis diurnitate, difficultate molestiis, homo
persistit in bono opere, quamdiu recta ratio dicat.
Ei per excessum opponitur pertinacia, est veniale,
circa fidem, mortale. Per defectum opponitur in-
stantia, qua leuiter aliquis à bono proposito absi-
stentia. Est mortale si obligatio sit grauis, qua teneris ad pro-
positum exequendum; Veniale, si obligatio leuis
nulla obligatio, est veniale ex genere, ob inordinati-
onem mentis.

SECTIO IV.

De Temperantia, & oppositis vitis.

1 **T**emperantiæ virtus versatur in moderandis
luptatibus corporis, gustus & tactus, circa
lenta, poculenta & venerea. Tres eius sunt species.
Abstinencia, Sobrietas, Castitas.

Abstinencia est, quæ secundum rationis regulam,
(contentam corporis ac vitæ humanæ necessitate &
utilitate) moderatur appetitum, vsuque ciborum
oblectantium. Ei opponitur gula, quæ est inordina-
tus appetitus vel vsus ciborum causa voluptatis. Per
se ve-

se veniale. Nullum est si plus comedas, eo fine (honesto) agrotum prouoces ad comedendum. Mortale, si adeo inhæreas oblectationi ciborum, ut ideò sis paratus legem Dei transgredi, aut in potu vltimum finem ponas, iuxta Phil. 3. *Quorum Deus venter est.* Secundo mortale, si graue nocuumtum corpori aduertenter adferat, comedere vsque ad vomitum per se mortale.

Carnibus humanis vesci extra extremam necessitatem est mortale. Prob. quia ordo naturæ postulat, ut aliquis vtatur alimento, secundum substantiam, inferiore. Deinde, si persuasio esset, occisorum hominum carnibus vesci licitum esse, perinde ac carnibus brutorum sequeretur vnum hominem propter alium conditum esse, ut ipsi sit alimentum: Et rursus, vnum hominem ab altero veluti bestiam occidi posse, alimenti causa.

In extrema necessitate, qui dicunt, non licere, adferunt rationem, quod id iuri naturali pugnet, ac proinde in iure esse malum: Qui dicunt licere, adducunt rationem, quid quædam absolute spectata sint aliena à natura hominis, tamen in extremis esse permilla, sicut abscissio brachii. Sicut enim in his casibus non inhonoratur natura humana, quando leuius nocuumtum postponitur maiori; ita etiam in priori casu non inhonoratur natura humana, quando assumitur emortua, vt altera è morte liberetur.

NB. Ad morbum depellendum licitum est vti in edimentis, ex carne humana confectis, item sanguine, (epilepticis) lacte fœmineo (phtificis.)

NB. Nemo tenetur in extrema necessitate comedere carnes humanas, tum quia admodum abhor-

ret à natura, tum quia potest se conformare p[ro]p[ri]a
sententia.

- 4 Sobrietas moderatur inordinatum appetitum
sumque potionis vim inebriandi habētis. Ei ad
satur ebrietas, quæ est excessus in potu inebriandi
causa voluptatis, donec vsus rationis adimatur, &
mortale secundum Apost. ad Gal. 5. Ratio, quia
uis difformitas censetur, magnumq; malum abiectione
rationis potestate, quia nihil in homine præstantius
ad brutorum stoliditatem voluptatis causa vltimo
abiicere.

Dixi voluptatis causa; nam ob sanitate in iudicio
medici, si necessarium, licet, quia ob breue tempus
ratione destitui, non continet magnam deformitatem,
vt postea munera rationis melius præstentur
ti etiam dormientibus contingit. Vnde etiam se
tur licere ob mortem vitandam modò scandalum
fit, neq; cedat in contemptum virtutis temperantia
ebriari. Ratio, si enim fas sit, ad vitam à Tyranno
dimendam, sibi ipsi manum amputare, cur non
iam vsus rationis ad breue tempus.

Dixi, donec vsus rationis adimatur: Vnde legitur
tur, hominem peccare mortaliter, si aduertat
culum probabile se inebriandi, si pergat bibere
post duas horas, prima si venerit ad aerem, se
tur mentis spoliatio. Cæterum si homo post haustum
ni possit adhuc discernere inter bonum & malum
cet titubet, vel oculi duplicata aspiciant, vel caput
gyrum agi videatur, est solum veniale.

- 6 Prouocare ad ebrietatem voluptatis causa, est mor-
tale. Vinum vel à alicui apponere, relicta ipsi libe-
tate bibendi, et si putes securam ebrietatem, non
semper illicitum, cum talis cooperatio solum sit ma-
terialis.

NB. Licitum est, si grauissimum natum, v. c. proditionis, alio modo impedire non possis, quā inducendo ad ebrietatem, illi vinum fortissimum, (cuius virtutē ille non habet cognitā) proponere, vt sic inebrietur, præter intentionem, quia tali casu homo ille non esset peccaturus, ergo talis inuittatio non esset scandalum actiuum, nec prouocatio ad peccatum. Illicitum verò est talem hominem suasu prouocare ad voluntariam ebrietatem: Ratio, quia nunquā licitum est, aliquem inducere ad actionē, quæ intrinsicè mala est, vt sine peccato fieri non possit.

Quod Lessius dicit, licitum esse ad minus malum (peccati) inducere, vt impediatur maius malum, verum est, si fiat inductio ad peccatum minus, quā minus, ita vt alteri suadeas non totum peccatum, quod certo animo concepit, sed partē solū formaliter aut virtualiter inclusam in toto. Tūc nō suades homini, vt malū peccati faciat, si à toto abduci nō possit.

Castitas moderatur inordinatum appetitum, vltimumque Venereorum. Et duplex: Perfecta, quæ vltimum Venereorum in perpetuum excludit. Imperfecta, quæ ad tempus nuptiarum, & in coniugio moderatè, & secundum rationem vtitur. Et hæc appellatur Castitas coniugalis.

Virginitas est perfectissima castitas, firmum propositum cōtinens integritatis ac puritatis perpetuo conseruandæ gratia honestatis. Castitas differt à virginitate, quod hæc non habeat locum in pœnitentibus, & coniugatis aut corruptis, vti castitas.

Duplex est virginitatis integritas: vna carnis, ac veluti materialis, altera animi ac propositi ideoque formalis.

NB. virgo violata per stuprū (etsi animo integra) virginitatis

tatis laudem retinet, sed à velo consecrationis humilitatis ac decoris causa, vt aliæ corruptæ abstinere neitur. Velom prælationis cum dispensatione pontificis posset accipere.

NB. Quinque sunt vela: Ordinationis, quod die non in usu, vt separatim conferatur: Professio Confirmationis: Prælationis & Continentiæ.

NB. Virgo integra carne, violata autem animo si coram Deo non virgo sit) tamen virginitatem pœnitentiam potest recuperare, vtpote per carnalem copulam non sublata potest etiam velari, vtpote raram Ecclesia verè virgo.

Probabile est, (licet virgo per voluntariam copulationem fœdata sit, virginitasque verè amissa, & comparabilis; quia in hac feminis effusi præter naturam ordinem, carnali delectatione potissimum cõsistit) quod possit talis velari, vt inter virgines, quia claustrum virginitatis illæsum uenit, & retinet virginitatis statum coram Ecclesia licet virtute virgo non sit, & verè, qui violaretur, stuprator virginis haberetur.

- 9 Mulier, quæ occultà vel per vim violata est, à consecrationis abstinere debet, quia non leuiter uerentia est, si in sacramentis, vel sacramentalibus falsitas interueniat. Sicuti enim sacrilegium esse falsis aut aquæ consecrationi supponere, quod in aqua non est, ita multo magis, sint virgo se committenti patitur quæ virgo non est. Confirm. sicuti qui in cultu bigamus est, quia corruptam duxit, ordinari non potest, ita neq; quæ per vim, vel in occulto corrupta: cum in his habeatur ratio sacræ significationis. Nam sacra virgo significat Ecclesiam triumphantem in qua non est macula.

NB. M.

NB. Mulier occultè violata, si absq; scandalo, vel sui manifestatione abstinere non potest, Episcopus eam consecrare potest, usurpando vocem Castitatis pro virginitate; vel si hoc modo non satis consultum famæ mulieris, eò quòd præsentibus intellecturi, potest uti voce virginitatis, accipiendo in mente, tanquam significante castitatem.

Castitati aduersatur luxuria, quæ est inordinatus appetitus vel vsus Venereorum: dupliciter hoc peccatum contingit: 1. Secundum substantiam actus, & sic est mortale, iuste Apost. Gal 5. Eius sex sũt species: Simplex fornicatio, adulterium, incestus, stuprum, raptus, vitium contra naturam.

Secundò contingit luxuria, quoad modum accidentalem, qua ratione in coniugio peccari potest. Hic tan um agemus de fornicatione, & peccato contra naturam.

Simplex fornicatio est carnalis commixtio soluti cum soluta. Est mortale Gal 5. 1. Cor. 6. Eph. 5. Ratio est, quia valde repugnat naturali instinctui, qui brutis quoq; animantibus, quanto magis homini inditus est, opus generationis non exercendi extra conjugale fœdus, ob meliorem prolis conceptionem, naturam, educationemq; quæ naturæ lex, cum circa materiam grauem versetur, sub culpa mortali obligat. Huc reuocantur amplexus, oscula, tactus impudici, id est, instituti causa venereæ delectationis, confurgentis ex commotione spirituum generationi inferuentium circa partes corporis venereas. Neque refert, quod ad carnalem copulam intentione operantis non referantur, quia suapte natura eo tendunt, tanquam viæ, dispositiones, &c.

NB. Oscula, amplexus, vel si fiant ob consuetudinem

nem patriæ vacant culpa, vel si fiant ex ioco, & delectatione venerea, sunt venialia.

NB. Aspectus valde impudici, mortales obsequium, ex sola curiositate inter personas eiusdem sexus facilis à mortali excusatur.

- 11 Oscula, amplexus, tactus inter sponfos de fructu videtur excusari à mortali, si absit periculum procreationis & cōsensu in copulam, neq; per se, siue et sic et sic turpes sint: ratio, quia sponsalia sunt initiū matrimonii, quibus proinde aliquale ius sponsæ in corpus sponsi acquiritur: non quidem ad ipsam copulam, sed ad dictos corporum tactus.

- 12 Tactus turpes inter coniuges, si fiant solius voluptatis causa, & non in ordine ad copulam carnalem, per se sunt venialia, quia eiusmodi inter coniugum se sunt indifferentes; si fiant tactus in ordine ad generationem aut copulam culpa vacant: quod si concessus est finis, ei etiam media ordinata ad finem.

Si cōiunx se ipsum impudice tangit ob veneream delectationem, etiam absque periculo procreationis, videtur esse mortale, contra Sanchez, qui cōiunx non habet ius in proprium corpus aliud venereum, nisi per accidens, ut possit copulari coniuge: ergo hic actus est per se illicitus & mortalis ad pollutionem, ideoq; mortale.

- 13 Impudici tactus pertinent interdum ad peccatum mollitiei vel adulterii, &c. pro diversitate peccati qua cū exercentur, idèd in cōfessione manifestantur.

NB. Pruritus circa membra, si fiat non causa venereæ delectationis, non est peccatum.

NB. Turpiloquia, Cantica, litera, si fiant causa venereæ voluptatis inter solutas, sunt mortalia: si in civitate, per se venialia, sed ratione scandalii, frequenter mortalia. Idem dicendum de Picturis.

Delectatio, quæ oritur ex aspectu, facilius à peccato excusatur, quam delectatio ex tactu; ratio, quia magis tendunt tactus ad concubitum, quam aspectus. Aspectus verò mulieris non ira propinque tendit ad concubitum. Hinc si quis mulierem ex curiositate aspiciat ob pulchritudinem est veniale; commotus verò delectatione venerea & consensu est mortale.

NB, Vitium contra naturam quatuor modis fit. 1. Si absq; concubitu profusio seminis procuretur, est mollities. 2. Si cum bestia, aut dæmone. 3. Si cum inter personas eiusdem sexus est Sodomia, si inter personas diuersi sexus non seruetur modus cõcumbendi. Inter coniuges absq; periculo effusionis seminis, & seruatõ legitimo vase, est veniale.

Directè & efficaciter in se ipso, vel in alio procurare pollutionem, semper est mortale. Ratio, quia si hoc licitum esset, homines abuterentur cum maximo detrimento speciei. Et minus abhorret à natura effusio seminis in fornicatione, quam in pollutione procurata. Illa autem nullo casu licita est, ergo neque hæc.

NB. Quando actio, ex qua tanquam causa pollutio sequitur, per se turpis est, V. C. impudicæ cogitationes, tactus, &c. propter voluptatem tunc qui eiusmodi causam pollutionis sciens ac volens præbet, peccat mortaliter, tanquam indirectè intèdens pollutionem. Ratio, quia perinde est siue effectus procedat ex natura ac necessitate operis voluntariè exerciti, siue fiat ex intentione operantis: *nam expliciti & impliciti eadem est vis.*

Qui causam pollutionis per accidens præbet, non peccat mortaliter, sed neq; venialiter, si actio ex qua

pollutio oritura putatur, per se honesta sit, & magis
 eius honestus, v. c. Confessiones mulierum aude
 Ratio, si ius habeas aliquid agendi, ex quo in directo
 & per accidens secutus exitimatur effectus, qui
 directe ac per se intendere non licet, non ideo cogis
 abstinere ab actione, quotiescunque ex ea maius
 utilitas speratur, quam sit incommodum eventum
 qui permittitur, sed clusa tantum speciali prohibiti
 ne: sic enim in bello iusto fas est, arces diuere, et
 innocentium mors inde secutura sit, quam directe
 intendere non licet. Atqui pollutio, quae ex actione
 tua, aliam utilitatem finemque habente, per acci
 dens sequitur, nullum incommodum affert huma
 nae speciei. Ergo non teneris talem actionem im
 mittere.

NB. Ex nimio cibo & potu pollutio secuta, si non
 intendas, est veniale. Ratio, quia ex parte operis
 abest effectus venerae delectationis, ut ponitur
 parte vero operis non est grauis inordinatio, seu
 turbae incommodum, quod veniale, quia mensura
 conturbat, & ad malum incitat.

- 17 Pollutionem permittere, vel simplici affectu de
 siderare ob causam, v. c. sanitatem, non est peccatum
 sicut enim, si legitimus Rex cum multorum sa
 na Reipubl. administrat, fas est, boni communi
 causa, simplici affectu optare, ut moria ur, cum
 men mortem ipsi procurare non liceat, ita et
 iam, &c.

NB. Pollutionem optare simplici affectu ob vo
 luptatem, est mortale delectationis morosa.

- 18 Pollutionis nomine non intelligitur distillatio seu
 fluxus humoris, qui semine non est, quatenus similitudinem
 habeat humani seminis. Causa praebere per venerae
 motionem

motiones, vel voluntariè, consentire in ea proueniente ex causis venereis, est mortale. Alia si ex naturalibus causis timore ac imaginatione oriatur sine consensu, nullum est peccatum.

Voluntaria pollutio etiam inter coniuges est mortale. Ratio, quia aduersatur fini generationis, Ergo est contra naturam.

De Virtutibus annexis Temperantiæ atque oppositis vitiis.

Virtutes Temperantiæ annexæ sunt Mansuetudo, (moderans passionem iræ) quæ est appetitus vindictæ. 20

Mansuetudini secundum excessum opponitur ira, quæ ex parte obiecti mortale est, quippe iustitiæ vel charitati oppositum. Si ex odio vindictam desideres, & ei, qui non meruit, fit veniale ex leuitate materia, vt si puerum nihil commertum capillis trahas. Si modum excedas iniusta ira, est venialis, per accidens ratione scandali fit mortalis: si scilicet blasphemias & contumelias misceas. Opponitur Mansuetudini secundum defectum, Iræ vacuitas. 21

Clementiæ, per quam homo potestate præditus ex animi leuitate propensus est magis ad puniendum citra meritum culpæ, quatenus recta ratio dicitur, quam ultra meritum) opponitur per excessum crudelitas, per quam homo exigit pœnam ultra meritum Sæuitia quærit delectationem in vindicta iusta, ex genere suo mortale. Secundum defectum opponitur nimia lenitas. 22

Humilitati (quæ temperat appetitum tendendi ad excelsa) secundum excessum aduersatur superbia (inordinatus appetitus propriæ Excellentia.) Eius sunt 23

sunt species. 1. Si bona tua aestimes, quasi à te ipso habes, non à Deo. 2. Si proprijs meritis bona tua adscribas. 3. Si aestimes, te habere bona, quæ non habes. 4. Si contemptis alijs videri velis singulariter habere, quæ habes.

Superbia perfecta, quæ est contemptus Legis diuinæ, est grauiissimum. Imperfecta, quæ sinit in nimia aestimatione sui, si absit iniuria erga Deum, vel proximum, veniale.

NB. Superbia est appetitus inordinatus propriæ Excellentiae: Vana gloria, Laudis: Ambitio, honoris. Humilitati per defectum opponitur nimia abiectionis sui; si V. C. Episcopus sibi præponat Presbyterum.

24 Studiofitati, (quæ moderatus naturalem appetitum sciendi) secundum excessum opponitur curiositas ex genere venialis, per accidens interdum mortale. Secundum defectum opponitur negligentia quæ est voluntaria omissio eorum discendorum, quorum cognitio ad cuiusque statum pertinet. Etque graue vel leue peccatum, prout obligatio sciendi ex lege Fidei Religionis, Iustitiæ, &c. descendens, grauis vel leuis fuerit.

25 Modestiae (quæ motus & gestus corporis externos, secundum rationis præscriptum moderatur) opponitur secundum excessum petulantia & insolentia, secundum defectum morum, ruditas: ex genere venialia, ratione scandali nocuenti mortalia.

26 Eutrapelia est, quæ in ludicris (iocis) ad animorum corporumque relaxationem institutis, decorem conseruat. Excessus in his, sicut & nimius defectus in vitio sunt.

SECTIO